Sözü üzərrik bilən, ürəyini, duyumunu, düşüncələrini sözə nazbalınc eləyən, sözün qədrini bilən, sözün cəfasını çəkən, sözün işığını söz uğuruna salavat bilən Ənvər Çingizoğlu ömrünü sözə verən söz adamlarının sırasındadı; belə ömürlər dumduru olur...

Söz tünlüyündə sözün özünün tənzimlədiyi bir nizam var. Allah söz qədrini bilənləri sözün tünlüyündən saxlasın. Ənvər Çingizoğlunun sözünün boyu sözün tünlüyündə də aydınlığıyla görünür. Onlarla kitab, hər kitabda yüzlərlə səhifə, hər səhifədə yüzlərlə söz - Ənvər Çingizoğlunun söz xəzinəsi belə ölçülməlidi, bu sözlərin çoxusu Çingiz kişinin oğlu Ənvərin bəlli yaşına irfani yaş gətirib. Belə olduğuna görə o da Dədə Qorqud yaşında olan söz adamlarının sırasındadı. Neçə on illər əvvəl Ənvər Cəbrayılın Xudayarlı kəndində nənəsinə ünvanladığı sorğunu da biçiminə görə bu sırada bilməsə, söz kirədarlarının ən insafsızı deyin Rəşid Faxralıya...

Sözə sevdalılıq sualı

Körpəliyi, uşaqlığı Cəbrayılın Xudayarlı kəndində keçən Çingiz oğlu Ənvər Arazın kövrək pıçıltısını da eşidib, qəzəbini də görüb, kükrəyişini də duyub.

Xudafərin körpüsünün gözdoyduran, könül qubarlandıran görkəmi Ənvərin düşüncələrini o vaxtlar tərpədib. O vaxtlar bu titrəyişin heysiyyət olduğuna kimsə şübhə etməsin. O yaşda uşağın ürəyini üzən sualın mayası məhz fidanca bir heysiyyət ola bilərdi (bu heysiyyət illər sonrası türk dünyasının səyyarələri sırasında mərdanə dayanıb). Bu heysiyyəti yaşadan ruh olub (harda türk var, ora mənə Vətəndi düşüncəsiylə yaşayanların hamısını Ənvər də ruh qardaşı bilir, mən də). Günlərin birində Xudafərinə baxıb, Araza baxıb, sonra umacaqlı baxışlarla göy üzünə baxıb. Ayaqları bir-birinə dolaşa-dolaşa özünün nənəsinə yetirib: "Üstündən keçilməyəcəkdisə, tikənlər onu niyə tikirdi, ay nənə?" - insafsızcasına Zəhra nənəsinin ətəyini dartışdırıb. Araz adı gələndə, Xudafərindən söz düşəndə göz yaşları hərdən yanaqlarını yandıran, hərdən, ürəyinə axan dərdəcar nənə yaşından tez böyüyən nəvəsinin saçlarına əl gəzdirib. Nəvə nənəsinə sığınıb, nənənin göz yaşları nəvəsinin kürəyini isladıb....

Nə deyəydi nənə? Necə deyəydi ki, ruhumuzu bölməyə gücləri çatmasa da ömrümüzü böldülər, ay bala, ruhu candan ayırdılar. Necə deyəydi ki, illərdi bacımdan iraq düşmüşəm. Hərdən, sərhədçilərin gözündən yayına biləndə bu sahildən o sahilə danışırıq. Beş-üç kəlməsini eşidirəm, beş-üç kəlməmi eşidir. Gərdişin insafsızlığına boyun əyirəm, çarəsizliklə deyirəm ki:

Əsən nəsimdi, ay bajı,
Nəsim nə simdi, ay bajı?!
Üzünü görəmmirəm,
Səsin bəsimdi, ay bajı...

Kəlmələr dodağımı külə döndərir. Səsimi Araz udur, hər qış udur, hər yay udur, hər yaz udur.

Aşıq Dirili Surxayın pilə gəraylılarıyla, qönçə misallı qoşmalarıyla, illah da bayatılarıyla gecəni səhər edənlərin dizinin dibini kəsdirərdi Ənvər. Kəlmə-kəlmə, avaz-avaz uyuyardı. Bu uyumanın, belə uyumanın sevda uyuması olduğunu kimsə bilməzdi. Bu sevda sizə sevdalığıymış (qınayanım olmasa buna buta da deyərdim)...

Aşıq Surxay nəvəsinin nənəsinə verdiyi qəfil sualı eşidəndə bir qədər duruxub, əlini gözünün üstünə qoyub, Diridağa sarı boylanıb, əli bir ayrı biçimdə nəvəsinin çiyninə enib:

"Xudafərinin taleyi cin düyününə düşüb, a bala. Sualının cavabını zamanında özünüz tapacaqsınız, Xudafərindən keçənlərimizi siz uğurlayacaqsınız. Sonra iki yarpaq bayatı pıçıldayıb:

...kürü dağ,
Dağ təbimi bürü, dağ.
Könlüm ocaq yeridi,
Gəl dərdimi kürü, dağ!

...biri dağ,
İri təpə, iri dağ.
Bizə köntöy baxanı,
Diri basdır, Diridağ!

Ənvərin bu sualına nənəsi yox, dünya cavab verməliydi, əslində. Bu günəcən dünya bu suala cavab verə bilmir.

50 ildən çoxdu düyünə düşmüş bu sual Xudafərinlə bağrıbadaş olanların düşüncələrinin pərsəngidi. Neçə-neçə "niyə"lər Ənvərin nənəsinin gözlərindən yaş dərən "niyə"sinin mahiyyətiylə çözüləcək.

Arazın ləpədöyənindən bir qədər aralıda ilkin xeyir-duası bu dörd misra, bir də bu misralar qədər düşündürən bu kəlmələr olub sözün cəfakeşi olan Ənvər Çingizoğlunun:

"Zamana bəd gətirdi, dərdin ürəyimə. Əli ələ, dili dilə, könülü könülə, eli elə birləşdirən bu körpüdən qəflələr keçərmiş, ləşkərlər döyüşə burdan gedərmiş, döyüşdən bu yolla qayıdarmış.

Bu körpüdən qızılbaşlarıynan Xətayi şahım da çox keçib..." - nənəsinin dedikləri Ənvərin yaddaşında belə söz tərkibləriylə qalıb.

Körpünün Xudafərin olduğunu bilirdi Ənvər. Xətai, qızılbaşlar, qəflə, ləşkər, nəsim, ... kəlmələrini onda eşitmişdi. Eşitmişdi, o kəlmələrin qədimliyinin sehrinə, ovsununa düşmüşdü.

Soruşan olsa, bəlkə özü də dürüst cavablandıra bilməyəcək: folklorun, bir də tarixin, etnoqrafiyanın sehrinə ondamı düşübsən Çingiz oğlu Ənvər?! Orta məktəbdən düz-əməlli ayrılmamış təfəkkürünün, təfəkkürümün buyruqçusu olan qələminin güzarı Azərbaycan radiosunun "Bulaq" verilişinə həmin gündənmi meyillənib?!

O kəlmələrin işığı nurlandırıb jurnalistikaya qədərki tədqiqatçılıq yolunu, nənəsinin həmin gün kövrəkliklə dediyi kəlmələr uğurlayıb Çingiz oğlu Ənvəri Ənvər Çingizoğlu eləyən yaradıcılıq yolunu...

Rəşid FAXRALI

Ədalət.- 2020.- 22 sentyabr. S. 6.